

УДК 001.893:303.64

Ю.Б. ЧАЙКОВСЬКИЙ¹, Ю.В. СІЛКІНА², О.Ю. ПОТОЦЬКА²

¹ Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця
бульв. Т. Шевченка, 13, Київ, 01601, Україна

² ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України»
вул. Дзержинського, 9, Дніпропетровськ, 49044, Україна

НАУКОМЕТРИЧНІ БАЗИ ТА ЇХ КІЛЬКІСНІ ПОКАЗНИКИ

Частина II. Фактори, що впливають на кількісні показники наукометричних баз

У статті розглянуто основні фактори, що впливають на значення кількісних показників наукометричних систем. Зокрема, на цитування роботи впливають тематична спрямованість наукового дослідження, особливості оформлення резюме, мова статті, правильність написання ПІБ автора та назви установи, вибір журналу для розміщення публікації та самостійний контроль цитування власних робіт. На рейтинг наукових видань впливає їх наявність у наукометричних і спеціалізованих базах даних, якість англomовного резюме, мова повного тексту статей, публікація робіт популярних авторів, відкритий доступ та обсяг передплати. Щодо ранжування наукових установ, то задля його об'єктивізації необхідно жорстко контролювати оперативне розміщення в електронному варіанті метаданих кожного номера фахових видань, сприяти оформленню списків літератури за міжнародними стандартами, зобов'язати редакції розміщувати електронні адреси авторів для листування, розробити систему заохочення досвідчених учених до розміщення статей в бібліометричних системах і створити національний комітет з питань інтеграції вітчизняних видань у наукометричні бази.

Ключові слова: наукометричні бази, Web of Science, Scopus, РИНЦ.

ВСТУП

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 05.04.2012 № 318 у **2013–2014 рр.** планується здійснити «перехід на міжнародні критерії оцінювання праці вчених», а розпорядження Кабінету Міністрів від 08.10.2012 № 780-р передбачає протягом **2013–2017 рр.** «удосконалення механізму наукометричного оцінювання діяльності наукових працівників». Можна впевнено стверджувати, що наступним кроком буде врахування позиції науковця в рейтингу наукометричних систем під час обрання на посаду керівника підрозділу або наукової установи, присвоєння вчених звань, вирішення питань щодо фінансування тощо.

© Ю.Б. Чайковський, Ю.В. Сілікіна, О.Ю. Потоцька, 2013

Наукометричні показники активно використовуватимуть і в процесі оцінювання діяльності бюджетних наукових установ (див. додатки № 1, 2 наказу МОН України від 03.04.2012 № 399). Пункт 7.5 згаданого наказу передбачає на основі проведеного оцінювання (атестації) розробити рекомендації щодо оптимізації їх діяльності, зокрема «реорганізації, перепрофілювання чи ліквідації окремих наукових установ». Проведення атестації згідно з порядком, затвердженим наказом № 399, заплановано на **2013–2014 рр.**

Оскільки більшість наукометричних показників розраховуються ретроспективно, українським ученим, а особливо керівникам наукових установ, уже сьогодні слід замислитися над необхідністю адекватного пред-

ставлення результатів власних досліджень у різноманітних наукометричних системах.

Іноді виникають думки щодо доцільності створення національного індексу наукових цитувань, на зразок РИНЦ у Росії. Проте слід урахувати, що об'єктивність розрахунків наукометричної платформи прямо пропорційна кількості індексованих нею наукових видань та якості рецензування у процесі їх відбору. Тому будь-яка система, обмежена за національною ознакою, тематикою або іншими умовами, вже не може претендувати на першість. Крім того, формування такої бази потребує значних фінансових витрат і має бути виправданим. Наприклад, створення РИНЦ було зумовлене необхідністю аналізувати наукову діяльність у межах країни, тоді як більшість російських видань не відповідали вимогам Web of Science та Scopus. Ситуація в Україні на сьогодні відрізняється наявністю РИНЦ, вимоги якого задовольняють усі фахові вітчизняні видання. Тож, на нашу думку, такі проблеми, як, наприклад, необхідність забезпечення провідних наукових установ країни доступом до бази даних Scopus, є набагато актуальнішими, аніж створення власної наукометричної системи.

Метою нашої роботи було розглянути фактори, що впливають на оцінку України (її авторів, видань, установ) у міжнародних наукометричних базах і запропонувати способи (окремо для авторів, редакторів та адміністраторів) її поліпшення. Одразу ж слід уточнити, що в статті буде розглянуто лише способи покращення показників, спрямовані на отримання об'єктивної оцінки, а не її штучне завищення.

Основна частина статті розділена на три модулі, у кожному з яких наведено фактори, які мають враховувати автор, редактор та адміністратор наукового закладу.

АВТОРУ

*фактори, що впливають
на цитування окремої наукової статті*

Тема роботи. Вже на початку виконання наукового дослідження можна спрогнозувати потенційний рівень цитування його результатів, оскільки для кожного підрозділу

науки динаміка публікаційної активності нерівномірна, і можна виокремити так звані «гарячі точки». Під ними розуміють певні тематичні напрями, в межах яких кількість робіт набагато більша за середні значення по дисципліні. Публікація статті на таку тему підвищує її шанси бути процитованою, проте, якщо робота не містить принципово нових даних, кількість цитувань навряд чи буде великою, і через кілька років про це дослідження ніхто й не згадає. Якщо ж воно присвячене тематиці, що виходить за межі сфери інтересів більшості дослідників галузі, навряд чи вони на нього посилаються, незалежно від цінності отриманих результатів. Таким чином, оптимальним є вибір напрямку, який з'явився нещодавно і кількість статей у якому стрімко зростає або має стабільно високі показники.

По суті потенційну кількість цитувань можна прирівняти до актуальності теми роботи, і в її обґрунтуванні бази (в тому числі й наукометричні) мають не останнє значення. Все частіше в іноземних публікаціях у розділі «матеріали та методи» можна знайти перелік баз даних і ключових слів, які використовували для пошукового запиту в процесі аналізу світової наукової літератури.

Вважаємо не зайвим перед виконанням дослідження визначити загальну кількість публікацій за обраним напрямом у тематичній базі даних (наприклад, Medline для медицини) за останні 5–10 років із динамікою за роками. Проте кількість наукових робіт — не єдиний показник, який слід враховувати. І тут стають у пригоді наукометричні бази, за допомогою яких можна визначити провідних науковців і видання в конкретній галузі науки. Наприклад, використовуючи інструмент Scopus — SCImago Journal & Country Rank, який дає змогу обрати не лише галузь науки, а й її підрозділ, можна визначити найбільш впливові журнали світу з потрібної тематики.

Щодо рейтингу провідних науковців, то таку інформацію в Scopus або Web of Science можна отримати лише за умови передплати, яку мають поодинокі заклади України.

Проте слід враховувати, що видання, які посідають перші позиції в рейтингу, мають жорстку систему рецензування і розміщують оглядові статті лише найавторитетніших науковців. Отже, проаналізувавши зміст 10 провідних журналів галузі за останні кілька років (зробити це легко, оскільки всі вони мають власні веб-сайти й виходять англійською мовою), можна відібрати оглядові статті з потрібної тематики і скласти список їхніх авторів. Додатково перевірити авторитетність цих авторів можна, скориставшись безкоштовним інструментом Scopus Author Preview, який дозволяє отримати інформацію щодо загальної кількості наукових праць і цитувань дослідника, його індекс Хірша тощо. Розглядаючи відібрані роботи, можна провести аналіз сучасного стану проблематики, а також визначити напрями, що потребують подальшого дослідження, і знайти посилання на фундаментальні роботи. Ми не вдаватимемося в подробиці патентного й інформаційного пошуку, лише підкреслимо важливість урахування позиції видання й автора в рейтингу найбільших наукометричних систем.

Оформлення рукопису. Анотація/резюме. Кожний автор з власного досвіду знає, що часто ознайомлення зі статтею завершується переглядом її назви, резюме та ключових слів. Окреме значення резюме має для статей, написаних не англійською, а іншою іноземною мовою, скажімо китайською. Ми не зупинятимемося детально на обґрунтуванні важливості належного оформлення резюме, згадаємо лише найголовніші пункти, від яких залежить потенційна можливість статті бути процитованою.

Резюме повинно бути розгорнутим, структурованим (відображувати кожну частину статті) і обов'язково мати англійський варіант. В інструкціях для авторів кожне видання розміщує інформацію щодо максимальної кількості слів у резюме, проте це не слід розуміти як спонукання до подання дуже стислої версії. Обираючи назву статті та ключові слова, автор має враховувати, що вони визначають спроможність пошукової

системи знайти роботу у відповідь на запит інших авторів, а отже, й можливість опинитися в списку літератури одного з них.

Мова. Для того, щоб уникнути обговорення делікатного для нашої країни мовного питання, наведемо нейтральний приклад. Якщо науковець з України у процесі інформаційного пошуку натрапить на статтю автора з Узбекистану, написану узбецькою мовою з англійським резюме у два речення, чи має така стаття шанс бути процитованою вітчизняним автором? Певно, що ні. Можна припустити, що так само вчинить і автор з Узбекистану відносно статті, написаної українською мовою. Разом з тим науковці обох країн розуміють російську і, швидше за все, англійську мови. Висновок очевидний: обираючи мову повного тексту статті, автор обмежує потенційну аудиторію читачів (а отже, й цитування) власною країною і країнами СНД або ж — включає до неї більшість провідних щодо розвитку науки країн світу.

Правильність написання ПІБ, назви установи. Часто автори не приділяють уваги вивіренню перекладу власного прізвища, а тим більше назви установи російською та англійською мовами. Проте слід розуміти, що найбільші наукометричні системи обробляють інформацію в російському (РИНЦ) та англійському (Scopus, Web of Science) варіантах. Незалежно від авторитетності бібліометричної платформи в кожній з них виникає велика плутанина через різні варіанти написання одного імені вченого чи назви установи. Наприклад, автори з України можуть перекладати на англійську або український, або російський варіант свого імені. Так, ініціали Олександра Миколайовича з О.М. змінюються на А.Н. чи А.N., і система сприймає його як трьох різних науковців. Те саме станеться, якщо в одному випадку буде вказано повну назву установи, в якій працює автор, а в іншому — лише її аббревіатуру. Тому під час оформлення рукописів слід самостійно (оскільки в редакції зацікавлені у правильності посилання на власне видання, а на якого саме автора чи установу — для них особливого значення не має) обрати

один варіант написання ПІБ, назви установи і ретельно вивіряти їх правильність перед надсиланням статті до друку.

Обрання видання для розміщення публікації. Обираючи журнал, слід передусім звернути увагу на його наявність і рейтинг в одній з названих наукометричних систем. Хоча така інформація у Web of Science є закритою і публікується в Journal Citation Reports, метрики Scopus та РИНЦ відкриті (маючи бажання, і з Journal Citation Reports можна ознайомитись, наприклад, у НБУ ім. В.І. Вернадського).

Ми вже згадували інструмент Scopus — SCImago Journal & Country Rank, за допомогою якого можна визначити журнали з потрібної дисципліни і країни, наявні в базі Scopus, та їх позиції в міжнародному рейтингу. Слід враховувати також, що деякі українські журнали передають права на випуск англomовної версії іншим виданням за кордоном, у такому разі в базі Scopus буде проіндексовано лише перекладну версію і зазначено країну-перевидавця¹.

У РИНЦ можна скористатися «Каталогом журналів», який дозволяє ранжувати видання за тематикою та значенням імпакт-фактора РИНЦ, кількістю цитувань тощо. Перед обранням журналу слід визначити наукову цінність отриманих результатів. Наприклад, навряд чи є сенс усім аспірантам намагатися опублікувати свої результати в «Nature» або «Science». З іншого боку, якщо одержані дані є унікальними, їх розміщення у «Віснику N-го університету» не стане запорукою міжнародного визнання автора. Отже, має бути відповідність між науковим рівнем статті й авторитетністю видання.

Додатково до наявності та позиції в рейтингу слід брати до уваги *відкритий доступ* до статей журналу — як правило, такі видання мають більшу аудиторію читачів і, відповідно, кращі кількісні показники (проте публікація статей у цих виданнях може коштува-

ти дорожче). Для визначення журналів відкритого доступу можна скористатися послугами Directory of Open Access Journals (DOAJ).

Самостійний контроль цитування власних робіт. Як було зазначено вище, у всіх наукометричних системах трапляються помилки, пов'язані з труднощами ідентифікації авторів та установ. Оскільки система самостійно не може визначити, чи відповідають два варіанти написання ПІБ одній людині, або розрізнити двох осіб з однаковими ПІБ, вона дає можливість автору самостійно контролювати це питання і вносити корективи. У Scopus для цього діє вже згаданий нами Scopus Author Preview, за допомогою якого, навіть за відсутності доступу до бази даних, автор може переглянути загальну кількість власних робіт та їх цитувань. У Web of Science такі опції покладено на інструмент ResearcherID, у РИНЦ — Science Index. Таким чином, кожний автор може вільно визначати й корегувати свої показники в кожній із трьох найбільших наукометричних баз.

РЕДАКТОРУ

фактори, що впливають на значення бібліометричних показників видання

Наявність видання у наукометричних системах. Оскільки наказ щодо розміщення результатів робіт у міжнародних наукометричних базах стосується лише авторів і не дає такої мотивації редакторам, наведемо низку причин, з яких вітчизняним виданням усе ж слід розпочати інтеграцію в міжнародний бібліометричний простір.

По-перше, факт наявності видання в наукометричній системі робить його більш привабливим для розміщення рукописів авторів, особливо після набуття чинності наказом № 1112. Якщо журнал проіндексовано не лише РИНЦ, а й Scopus, це підтверджує його високий (особливо для нашої країни) фаховий рівень і надає значно більшого престижу, оскільки вчені прагнуть публікуватися й отримувати цитування в авторитетних наукометричних базах.

¹ Повний список вітчизняних видань можна знайти на веб-сторінці <http://jsi.net.ua/journals/scopus.html>.

По-друге, розміщення журналу в таких базах підвищує можливість його виявлення за допомогою навіть неспеціалізованих пошукових систем, що сприяє збільшенню загального обсягу передплати.

Оскільки за прохідним рівнем якості, або жорсткістю процедури рецензування, можна розташувати бази в такому порядку: РИНЦ < Scopus < Web of Science (РИНЦ приймає майже всі видання, Scopus — близько половини, а Web of Science — лише 10%), доцільно розпочати інтеграцію саме у вказаній послідовності.

У цій статті ми не зосереджуватимемося на тонкощах реєстрації видання у зазначених системах². Підкреслимо лише, що обов'язковою вимогою для реєстрації у Scopus є наявність офіційного веб-сайту видання з англomовними варіантами: титульної сторінки та змісту кожного номера, структурованих резюме, списку цитованої літератури, інструкції для авторів, загальної інформації про видання, членів редколегії. Звертають увагу також на цитованість головного редактора, провідних членів редколегії, міжнародний склад авторів та редколегії [1].

Індексація видання спеціалізованими базами даних. Наявність електронної версії видання на якомога більшій кількості платформ підвищує ймовірність його виявлення науковцями в процесі інформаційного пошуку і в такий спосіб збільшує шанси отримати посилання. Реєстрація в таких базах відбувається з ініціативи редакції видання або інших зацікавлених осіб.

Англomовне резюме. Ми вже підкреслювали значення резюме, коли йшлося про оформлення рукописів авторами. Слід зауважити, що якість англomовного резюме (обсяг, структурованість, орфографія) є окремою частиною оцінювання під час рецензування видання в процесі його відбору до наукометричних баз, тому

журнали з резюме в одне-два речення сумнівної якості перекладу майже не мають шансів потрапити до Scopus чи Web of Science.

Англomовний варіант назви журналу. Як уже зазначалося, Scopus і Web of Science опрацьовують інформацію в англomовному варіанті (тобто взагалі не сприймають кирилицю). Відповідно, якщо журнал не має зареєстрованої англomовної назви, то використовують транслітерацію з оригінальної мови.

Зазвичай за таких умов дуже складно ідентифікувати посилання, особливо якщо врахувати можливість виникнення помилок навіть в оригінальній назві видання. Тому доцільно було б поруч з ключовими словами та іншими метаданими кожної статті розміщувати її повне бібліографічне посилання англійською мовою (в усіх іноземних виданнях на першій сторінці кожної статті можна знайти таку інформацію). Насамперед це спонукало б читачів використати посилання у своїх публікаціях (тобто полегшувало б їх роботу з оформлення), по-друге, було б запорукою правильного написання назви журналу, а також прізвищ авторів. До того ж наявність зареєстрованої англomовної назви є важливим параметром для проходження рецензії Scopus.

Мова повного тексту статті. Не будемо докладно зупинятися на цьому пункті, зрозуміло, що провідні журнали світу публікують повні тексти англійською мовою, і саме вона є пріоритетною в міжнародному науковому просторі. За можливості ознайомлення з повним текстом англійською збільшується ймовірність цитування видання вченими з інших країн. Проте наявність англomовного варіанта повного тексту *не є обов'язковою умовою* для реєстрації в Scopus. У разі випуску номерів іншою мовою слід іще більше уваги приділяти оформленню англomовного резюме та розміщувати електронні адреси для листування, за якими читачі з інших країн можуть звернутися безпосередньо до авторів з проханням надати переклад.

Розміщення статей популярних авторів. Завдяки наукометричним системам можна аналізувати кількісні показники та визначати за ними авторитетних учених у різних

² Анкетні форми РИНЦ (http://elibrary.ru/publ_terms.asp); Scopus (<http://suggestor.step.scopus.com/index.cfm>); Web of Science (<http://ip-science.thomson-reuters.com/info/journalsubmission>).

галузях. Скориставшись цією інформацією, редактори можуть звернутися до одного з таких спеціалістів із проханням написати статтю на актуальну тему. Використовуючи дані бібліометричних показників (звичайно, за умови наявності видання у відповідній системі), можна також ретроспективно аналізувати, які статті в журналі цитувалися найкраще, а які взагалі не отримали посилок. Таку інформацію варто враховувати, приймаючи рішення щодо розміщення нових робіт у номері, тобто визначати потенційну «цитабельність» кожної статті й обмежувати відсоток таких, що мають сумнівні шанси.

Відкритий доступ. Як правило, журнали відкритого доступу користуються більшою популярністю, ніж передплатні видання. Слід враховувати наказ ВАК і НАН України від 07.07.2008 № 436/311 «Про затвердження Порядку передавання електронних копій періодичних друкованих наукових фахових видань на зберігання до Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського», за яким НБУВ «*безоплатно розміщує електронні копії друкованих наукових фахових видань на своєму сайті і забезпечує до них безкоштовний доступ*». Водночас у п. 6 зазначено: «*У разі необхідності умови доступу до текстів статей електронних копій видання можуть бути визначені відповідним договором між засновником видання та Національною бібліотекою України імені В.І. Вернадського*». І в переліку фахових видань на сайті бібліотеки можна побачити, що майже всі вітчизняні журнали, проіндексовані Scopus, відтермінують доступ до повного тексту на один рік після виходу. Отже, в Україні всі видання майже зобов'язані надавати безкоштовний доступ до повного тексту і можуть лише затримувати його на певний час від моменту публікації номера.

Таким чином передплата на друковані версії не втрачає свого значення, тоді як уся наукова періодика є в електронному вигляді й доступна пошуковим системам. Проте редакторам слід пам'ятати, що, закриваючи доступ до повного тексту статті, вони обмежують її шанси бути процитованою, а такі показники, як імпакт-фактор, розраховують усього за два останні

роки. Зрозуміло, якщо відкладати доступ до статті більш ніж на рік, це негативно вплине на значення кількісних параметрів журналу.

Передплата. До створення спеціалізованих пошукових і наукометричних систем друковані версії видань у бібліотеках були єдиним джерелом інформації для вчених. Сьогодні науковці віддають перевагу пошуку літератури в електронному варіанті, проте, як зазначено в попередньому пункті, у деяких випадках повний текст статті не завжди доступний одразу після виходу нового номера. За умови наявності передплати в бібліотеці своєї установи дослідник може скористатися її послугами й отримати свіжу інформацію. Для того, щоб передплата не втрачала свого значення, необхідно оперативно розміщувати на сайті видання зміст і метадані кожного номера, інформувати про його наявність у бібліотечному фонді, заохочувати провідні установи передплачувати відповідний журнал.

АДМІНІСТРАТОРУ

фактори, що впливають на значення бібліометричних показників установи/країни

Наявність наукової періодики в електронному варіанті. Сьогодні розміщення статті у друкованому виданні, що не має електронної версії, прирівнюється до її «появлення», оскільки унеможлиблює її виявлення пошуковими системами. В попередньому розділі ми згадували про наказ ВАК і НАН України № 436/311, згідно з яким усі видання мають рано чи пізно викладати інформацію безкоштовно в електронному вигляді на сайті НБУВ.

Проте нині далеко не всі видання дотримуються зазначеної норми, і в багатьох із них взагалі немає архіву номерів на базі НБУВ [2]. У ситуації з деякими виданнями це зумовлено небажанням надавати безкоштовний доступ до змісту, інші просто недобросовісно ставляться до своїх обов'язків. Проте слід підкреслити, що для цитування статті найважливішим є доступ не до повного тексту, а до її метаданих: назви, резюме, ключових слів та ін., оскільки така інформація може зацікавити потенційного читача і

дасть змогу авторам потрапити до списку його цитувань. Тому адміністраторам слід не тільки жорстко контролювати дотримання наказу ВАК і НАН України № 436/311, але й відстежувати розміщення в електронному вигляді метаданих кожного номера видання одразу після його підписання до друку.

Наявність вітчизняних видань у міжнародних наукометричних системах. У Російській Федерації необхідною умовою внесення видання до Переліку журналів, у яких мають бути опубліковані результати дисертаційних робіт, є його індексація принаймні в РИНЦ; видання ж, включені до Web of Science, Scopus, Web of Knowledge, Astrophysics, PubMed, Mathematics, Chemical Abstracts, Springer, Agris, GeoRef, автоматично зараховують до цього переліку. Таким чином, на відміну від наказів МОН України № 1111 і № 1112, до міжнародної інтеграції заохочують редакторів, а не лише авторів. Здобувачі наукових ступенів України опинилися в скрутному становищі, оскільки в деяких галузях науки є вітчизняні журнали, що мають реєстрацію в Scopus, тоді як за іншими спеціальностями жодне українське видання не входить навіть у РИНЦ.

З цієї причини чимало авторів змушені публікуватися в іноземних виданнях, які мають свої особливості оформлення рукописів, процедури рецензування та оплати публікації. При цьому більшість фахових видань України відповідають технічним вимогам РИНЦ і за ініціативою редакцій можуть без зайвих зусиль потрапити до «найближчої» наукометричної бази, чим значно полегшити долю здобувачів наукових ступенів, а головне — збільшити представництво та рейтинг України принаймні серед країн СНД.

Отже, адміністраторам слід *заохочувати редакторів до інтеграції видань установи/країни в міжнародні наукометричні бази*, передусім — РИНЦ (обов'язково) та Scopus (за можливості).

Оформлення списків літератури латинцею. Відмова від ДСТУ 7.1:2006. На початку статті ми згадували наказ МОН України № 1111, який регламентує «*наявність статей англійською мовою на веб-сторінці видання*».

Імовірно, ця вимога покликана сприяти інтеграції вітчизняних видань до міжнародних наукометричних систем, проте можна уявити, як вона сприйматиметься працівниками редакцій.

Швидше за все функцію перекладу статті англійською буде покладено на самих авторів, з яких додатково вимагатимуть папери про власну відповідальність за якість і точність перекладу. Таким чином, рівень перекладу залежатиме від добросовісності авторів, що не є стовідсотковою гарантією. З іншого боку, якщо редакція забажає залучити професійних перекладачів, важко навіть уявити, скільки коштів ватимуть такі послуги, враховуючи знання професійної лексики, термінології тощо.

А тепер найголовніше — яка з трьох наукометричних баз, які ми розглядаємо, приймає лише англійські версії видань? Виявляється, що тільки Web of Science, але навіть вона робить винятки для певних журналів високої цінності.

Тепер спробуємо уявити, чи перекладатимуть редакції списки процитованої в статтях літератури та назву власного видання англійською? Скоріш за все — ні. І на цьому ми вважаємо за потрібне зупинитися докладніше.

Як уже згадувалося, Scopus і Web of Science (задля інтеграції в які прописано вимогу щодо випуску журналів англійською) взагалі не сприймають кирилицю. Отже, всі посилання на вітчизняні джерела у виданнях, індексованих зазначеними базами, **не зараховуються** на користь наших авторів/установ/країни! При включенні видань країн СНД до Scopus з їхніх списків літератури обробляють лише англійські посилання, тоді як цитування, оформлені кирилицею, позначають як *Russian source*, тобто взагалі відкидають.

Отже, навіть за умови інтеграції всіх фахових наукових видань України в Scopus та Web of Science наші кількісні показники в зазначених базах майже не зміняться, доки не буде створено вимоги до перекладу списків літератури фахових видань англійською мовою.

Іншою перепорою до сприйняття наукометричними системами наших літературних посилань є використання ДСТУ 7.1:2006. Тут слід зазначити, що 8 червня 2011 р. з ініціативи

Науково-видавничої ради НАН України відбулася науково-практична конференція «Наукова періодика: традиції та інновації». Одним із пунктів резолюції конференції було рішення про звернення до Департаменту атестації кадрів МОН України з питань оформлення пристатейних списків літератури у наукових фахових періодичних виданнях [3]. У цьому документі автори детально обґрунтовують недоцільність поширювати дію ДСТУ на бібліографічні посилання фахових видань. Основною причиною зазначеного рішення було те, що Scopus і Web of Science не розрізняють такі знаки, як «//» чи «-», як розділові, внаслідок чого назва статті сприймається єдиним цілим разом з назвою видання, що призводить до неспроможності їх ідентифікації.

Прикро, що наказ МОН України № 1111 було затверджено роком пізніше абсолютно без урахування згаданої ініціативи. Вважаємо також за потрібне нагадати, що РИНЦ сприймає такі пристатейні списки літератури без жодних проблем, оскільки ця база була створена в Росії, де також користуються подібними стандартами.

Враховуючи вищезазначені факти, потрібно на всіх рівнях докласти зусиль задля затвердження вимог до оформлення списків літератури фахових видань латиницею і за стандартами, узгодженими з провідними міжнародними наукометричними системами. Водночас вимогу про випуск видань англійською мовою можна відкласти на наступний етап перебудови вітчизняних фахових видань, оскільки це максимально ускладнює роботу редакцій (погіршуючи тим самим її якість) і мінімально сприяє міжнародній інтеграції наукової періодики України.

Розміщення електронних адрес авторів для листування. Одним із способів покращення кількісних показників наукової роботи вітчизняних учених/установ є міжнародна співпраця, для чого необхідно сприяти спілкуванню науковців України з іноземними колегами. Найпростіший і ефективний спосіб — розміщення в метаданих статті електронних адрес авторів для листування. Додатково слід заохочувати редакторів/адміністраторів до створен-

ня англійських сторінок видання/організації з контактною інформацією, зокрема e-mail.

Розроблення системи заохочення співробітників до розміщення публікацій у виданнях, проіндексованих наукометричними системами. Неодноразово згадувані нами накази МОН України стосуються лише публікацій здобувачів наукових ступенів, тоді як роботи досвідчених професорів очевидно мають вищу наукову цінність, аніж статті аспірантів і, відповідно, є потенційно більш цитабельними. Тому керівники наукових установ також повинні бути зацікавлені в інтеграції в бібліометричні системи праць зазначеної категорії вчених. Відповідно, потрібно заохочувати співробітників до публікації у виданнях, які такими системами проіндексовані. Подібні системи заохочення, що полягають у встановленні доплати за публікаційну активність (тут доречно зауважити, що вартість публікації в авторитетних іноземних виданнях набагато вища, ніж у вітчизняних), вже розробляють у РФ [4].

Створення національного комітету з питань інтеграції українських видань у міжнародні наукометричні системи. Оскільки вітчизняні редактори майже не виявляють ініціативи щодо реєстрації видань у зазначених системах, доцільно створити централізовані ради, які б сприяли цьому процесу й контролювали його. У багатьох країнах світу є подібні організації, які за підтримки уряду надають консультативну допомогу і координують процес інтеграції наукових видань до найбільших бібліометричних систем. Така структура повинна мати у своєму складі представників редакцій або наукових товариств з кожної галузі науки (шифру спеціальності) задля врахування галузевих особливостей і вдосконалення системи контролю.

ВИСНОВКИ

Як бачимо, значення наукометричних параметрів залежать від багатьох чинників, а їх покращення потребує координованої роботи як авторів та редакторів, так і адміністраторів наукових закладів. Проте перед тим, як замислюватися над покращенням показників,

слід докласти зусиль до їх розрахунку, оскільки на сьогодні ситуація в Україні склалася така, що майже немає чого покращувати. У провідних наукометричних базах представлено поодинокі журнали вітчизняної наукової періодики, а редактори фахових видань майже не виявляють ініціативи до інтеграції в ці системи. Очевидно, що розміщення одного видання (яке оформлює списки літератури за міжнародними стандартами) на платформі наймасштабнішої бібліометричної системи світу більшою мірою вплине на представлення української науки в міжнародному просторі, ніж розміщення кількох праць одного здобувача наукового ступеня. Тому на завершення вважаємо за необхідне підкреслити важливість мотивації на законодавчому рівні не тільки і не стільки авторів наукових робіт, але й редакторів фахових наукових видань України до інтеграції в найбільші наукометричні бази світу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Соловяненко Д. Політика індексації видань у наукометричних базах даних Web of Science, SciVerse, Scopus // Бібл. вісн. — 2012. — № 1. — С. 6–21.
2. Діденко Ю.В., Язвинська М.В. Динаміка відображення української академічної періодики в електронному просторі // Вісн. НАН України. — 2012. — № 12. — С. 66–71.
3. Яцків Я.С., Радченко А.І. Про ефективність видання наукових журналів в Україні // Вісн. НАН України. — 2012. — № 6. — С. 62–64.
4. Москалева О. Наукометрия: от индексов к деньгам. — http://www.gazeta.ru/science/2013/01/21_a_4934281.shtml.

Стаття надійшла 22.04.2013 р.

Ю.Б. Чайковский¹, Ю.В. Силкина², О.Ю. Потоцкая²

¹ Национальный медицинский университет им. А.А. Богомольца
бульв. Т. Шевченко, 13, Киев, 01601, Украина

² ГУ «Днепропетровская медицинская академия
Министерства здравоохранения Украины»
ул. Дзержинского, 9, Днепропетровск, 49044, Украина

НАУКОМЕТРИЧЕСКИЕ БАЗЫ И ИХ КОЛИЧЕСТВЕННЫЕ ПОКАЗАТЕЛИ

Часть II. Факторы, влияющие на количественные
показатели наукометрических баз

В статье рассмотрены основные факторы, влияющие на значение количественных показателей наукометрических систем. В частности, на цитирование ра-

боты влияют тематическая направленность научного исследования, особенности оформления резюме, язык статьи, правильность написания ФИО автора и названия учреждения, выбор журнала для размещения публикации и самостоятельный контроль цитирования собственных работ. На рейтинг научных изданий влияет их регистрация в наукометрических и специализированных базах данных, качество англоязычного резюме, язык полного текста статей, публикация работ популярных авторов, открытый доступ и объем подписки. Относительно ранжирования научных учреждений, то для его объективизации необходимо жестко контролировать оперативное размещение в электронном варианте метаданных каждого номера научного издания, способствовать оформлению списков литературы согласно международным стандартам, обязать редакции размещать электронные адреса авторов для переписки, разработать систему поощрения опытных научных работников к размещению статей в библиометрических системах и создать национальный комитет по вопросам интеграции отечественных изданий в наукометрические базы.

Ключевые слова: наукометрические базы, Web of Science, Scopus, РИНЦ.

Yu.B. Chaikovsky¹, Yu.V. Silkina², O.Yu. Pototskaya²

¹ Bogomolets National Medical University
13 Shevchenko Blvd, Kyiv, 01601, Ukraine

² SE «Dnipropetrovsk Medical Academy
of Ministry of Health of Ukraine»
9 Dzerzhinsky St., Dnipropetrovsk, 49044, Ukraine

SCIENTOMETRIC DATABASES AND THEIR QUANTITATIVE INDICES Part II. Factors influencing the quantitative indices of scientometric databases

The article describes the main factors affecting the value of quantitative indices of scientometric systems. In particular, citation of the work depends on topic of scientific research, structure of the abstract, article language, correct writing of the name and surname of author as well as the name of institution, choice of the journal to publish the results and self-control of citation of scientist's works. The ranking of scientific journals bases on their registration in scientometric and specialized databases, quality of English-language abstract, language of the full text articles, publication of works of popular authors, open access and volume of subscription. As for the ranking of scientific institutions, for its correctness strict control of the quick presentation of article metadata in electronic form, promotion of literature references arranging according to the international standards, publication of email addresses of the authors for correspondence, encouragement of experienced researchers to publish their articles in bibliometric systems, and establishment of a committee for the integration of national journals into scientometric databases are necessary.

Keywords: scientometric databases, Web of Science, Scopus, РИНЦ.